

Gir nivåvalg i skolen gode resultater?

Av Oda Oline Omdal, rådgiver i Civita

Nivåinndeling i skolen er omstridt. Tilhengerne mener at det vil utjevne forskjeller og føre til at flere elever kjenner på mestring, fordi undervisningen tilpasses elevene. Motstanderne mener at det fører til større og mer synlige forskjeller, splittelse av klasser og karakterpress.

Forskningen viser i stor grad positive resultater. Dette notatet ser på undersøkelser gjort i Norge og utlandet, og forsøker å finne svaret på om nivåinndeling i den norske skolen er et godt pedagogisk verktøy eller ikke.

Hva betyr nivåinndeling?

Organisatorisk differensiering er et [tiltak der elever deles i adskilte klasser eller grupper etter nivå, evner eller interesser](#). Å dele en klasse inn etter nivå betyr at man tar utgangspunkt i elevenes faglige nivå og deler dem i grupper deretter. En kan dele klasser etter faglig nivå, dele innad i et fag eller i undervisningen om et bestemt tema.

Formålet er at elevene får utfordringer tilpasset til sitt eget nivå. For eksempel kan elevene med svakere prestasjoner få enklere oppgaver og undervisning tilpasset sine behov, mens elevene med sterkere prestasjoner får nye utfordringer og kanskje større faglig progresjon.

Hva sier loven?

Det følger av opplæringsloven at elevene til vanlig ikke skal organiseres etter faglig nivå. Veilederen til loven sier at elevene ikke kan organiseres etter faglig nivå «*med mindre det etter en konkret totalvurdering er nødvendig for at elevene, enkeltvis og samlet, kan få forsvarlig utbytte av opplæringen.*»

[NOU 2016:14 «Mer å hente — Bedre læring for elever med stort læringspotensial»](#)

konkluderte imidlertid med at skolene ikke utnytter handlingsrommet i opplæringsloven for pedagogisk og organisatorisk differensiering.

1. august 2024 trer en ny opplæringslov i kraft. Den nye bestemmelsen om nivåinndeling innebærer i hovedsak en videreføring av gjeldende rett, men regjeringen lovfester nå tersklene som til nå har vært gitt i veilederen til opplæringsloven.

Den nye bestemmelsen om organisering etter faglig nivå følger opp forslagene fra Opplæringslovsutvalget – ny opplæringslov (2019:23) og anbefalinger fra Stoltenbergutvalget (Nye sjanser – bedre læring — Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp NOU 2019:3).

Hva gjør skolene i dag?

Praksisen i skolene varierer mye. Noen elever får for eksempel vanskeligere matteoppgaver i hjemmelekser, andre får lettere gloser i engelsk. Både dagens lov og den nye opplæringsloven åpner i liten grad for at elevene kan ha undervisning i grupper på sitt nivå over en lenger tidsperiode.

Det finnes likevel et fag som har nivåinndeling i dag, nemlig matematikk på videregående. Der velger man mellom P- og T-matte i VG1 og mellom P-, S- og R-matte i VG2 og VG3. Dette gir elevene mulighet til selv å velge hvilken matte de ønsker å ha, og en kan velge om en ønsker større utfordringer, eller om man trenger litt mer støtte. Det er tilsynelatende allment akseptert at dette er en ordning som fungerer bra.

Den politiske situasjonen

I dag er det stor uenighet om hvorvidt midlertidig eller situasjonsbestemt nivådeling er et treffsikkert tiltak eller ikke. Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre er positive til tiltaket.

Høyresidens problembeskrivelse er at den såkalte enhetsskolen fører til at alle elever skal gjennom den samme trakten, uavhengig av hvilket utgangspunkt de har. Når skolen er laget for en gjennomsnittselev, fører det til at alle som ikke er rundt gjennomsnittet, vil møte på problemer. I den ene enden vil noen ha problemer med å lykkes i skolen, og i den andre enden er det elever som ikke får utviklet sitt potensiale.

Høyresidens hovedargument for å innføre nivåinndeling er derfor at man i større grad kan tilrettelegge undervisningen basert på behovene og nivået til den enkelte eleven. Slik skal elever på alle nivåer kunne oppleve både mestring og utfordringer. Dermed skal man unngå at noen faller

fra bakerst i klasserommet, mens andre sitter på fremste rad og kjeder seg fordi utfordringene blir for små.

Både tidligere kunnskapsminister [Tonje Brenna](#) og tidligere [skolebyråd i Oslo, Inga Marte Torkildsen](#), har uttalt at de frykter nivådeling fører til enda sterkere sosiale forskjeller. Brenna begrunner det blant annet med at ungene «lærer mer når de møtes i samme klasserom på tvers av bakgrunn og interesser». I stedet mener hun at skolene skal utnytte fleksibiliteten i dagens lovverk, og i større grad gi elevene muligheter til å forsere i enkelte fag.

Det er lite som tyder på at mer omfattende nivåinndeling vil bli brukt oftere under Støre-regjeringen. Dersom det blir regjeringsskifte, kan det imidlertid bli et flertall for å teste ut nivåinndeling også over lengre tid.

SSB viser til gode resultater

[Forsøk gjort i Oslo og Trøndelag, viser at nivådifferensiering kan gi økt læringseffekt.](#)

Lars Johannesen Kirkebøen er forsker i Statistisk sentralbyrå, og har sammen med seks andre forskere evaluert et tiltak i Oslo-skolen rettet mot elever med svake ferdigheter i regning på 8. trinn. I tillegg til nivåinndelingen ble lærerne kurset i metode for undervisning av elever med matematikkvansker.

Resultatene var ganske klare; elevene som fikk undervisning i små, nivådelte grupper, hadde bedre resultater på nasjonal prøve i regning på 9. trinn, enn tilsvarende elever som ikke hadde deltatt i forsøket. Forskerne kom blant annet til at resultatet i gjennomsnitt økte med 0,2–0,4 skalapoeng. I tillegg ble andelen elever på laveste mestringsnivå redusert med to prosentpoeng, fra et utgangspunkt på 10 prosent. Det var ikke mulig å se de samme effektene hos elever utenfor målgruppen.

Kirkebøen understreker at det vanskeligste med å forske på nivåinndeling, er å skille ut én enkelt faktor som påvirker elevenes læring og så måle effekten av tiltaket.

I 2013 skrev Ingeborg Ranøyen en [mastergrad ved NTNU](#), der hun undersøkte hvordan skoleelever oppfatter matematikken i naturfaget. Undersøkelsene viste at det er vanlig å ha en bredde i modning på inntil fire år i en og samme klasse. Altså kan én elev være klar for ungdomsskolepensum, samtidig som en annen elev jobber på fjerdeklassenivå. Det er i seg selv et argument for å dele undervisningen i grupper etter nivå.

Også Strinda videregående skole i Trondheim har hatt suksess med differensiert undervisning i matematikk. Der gikk strykprosenten fra 10–15 prosent til null. Altså fikk forsøket de tilsiktede effektene.

Lederen av ekspertutvalget [Et jevnere utdanningsløp](#), Katrine Vellesen Løken, viser til forskning som sier at nivåinndelingen i smågrupper spesielt styrker elever fra lavere sosioøkonomiske lag i det norske samfunnet.

Skoleløft for guttene

Selv om man allerede vet litt om virkningen av nivåinndelingen i den norske skolen, er det varierende resultater i forskningen. Dette tyder kanskje på at man bør forske mer og eksperimentere med ulike former for nivåinndeling.

Ikke minst kan det være interessant sett i sammenheng med [Mannsutvalgets utredning](#) (Likestillingens neste steg — Mannsutvalgets rapport [NOU 2024:8](#)), og utvalgets forslag knyttet til å løfte guttenes prestasjoner i skolen.

Stoltenberg-utvalget (Nye sjanser – bedre læring — Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp NOU 2019:3) undersøkte kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. En av hypotesene var at nivåinndeling kunne være fordelaktig for gutter, blant annet fordi forskning viser at gutter og jenter i gjennomsnitt reagerer ulikt på konkurranse.

[Forskning viser at](#) gutter i større grad enn jenter motiveres av konkurranse og ytre motivasjon. [En studie fra Berlin](#) viser at gutter i større grad responderer på å være i et læringsorientert miljø, mens [annen forskning](#) konkluderer med at jenter ofte vil oppleve skoleengasjement uavhengig av skolekontekst.

I USA er det gjort en [metaanalyse](#) som oppsummerer en del forskning på nivåinndeling fra førskolen til videregående. Metaanalysen viser at det ikke er effekt av nivåinndeling i ulike klasser, men heller innad i klassene. I tillegg gav det effekt å dele inn i nivå i enkeltfag på tvers av klasser innenfor hvert kull. Studien viser svært gode effekter for de elevene som presterer høyest. Det er verdt å merke seg at nivåinndelingen i USA er langt mer fleksibel, og det er dermed ikke selvsagt at resultatene fra denne forskningen er direkte overførbare til den norske skolen.

Et av problemene med nivådeling ut fra et kjønnsperspektiv, er at gutter jevnt over har svakere skoleprestasjoner enn jenter. Det fører videre til at gutter er overrepresentert i gruppen med lavt presterende elever.

Gitt at metastudiene fra USA viser størst effekt for høytpresterende elever, og gutter er overrepresentert blant lavt presterende elever, er det få holdepunkter for å hevde at nivåinndeling alene kan løfte guttene i skolen. Likevel kan det være et viktig verktøy for å fange opp guttenes ulike behov og kompetansenivå.

Den sterkestes rett

Utvalget for høyt presterende elever, [Jøsendalsutvalget](#), (Mer å hente — Bedre læring for elever med stort læringspotensial, NOU 2016:14) la fram sin utredning i 2016. Der var en av konklusjonene at skolene ikke utnytter handlingsrommet i opplæringsloven for pedagogisk og organisatorisk differensiering. Utvalget mente også at organisatorisk differensiering ikke bryter med intensjonen i opplæringsloven om sosial tilhørighet.

Ifølge [Leuven og Rønning](#) har de norske lærerne en tendens til å legge opp undervisningen etter de svakeste elevene, og de sterkeste elevene får derfor ikke et gunstig læringsutbytte av undervisningen. Det er et anerkjent problem at flere elever med sterke prestasjoner kjeder seg på skolen. Ofte benyttes ekstra ressurser i skolen til å støtte opp under dem med større utfordringer, som står i fare for å miste karakter i et fag.

Tilsynelatende går dette ofte utover elever med sterkere prestasjoner. Det kan virke som at man tidvis glemmer at også disse har krav på tilpasset opplæring med store nok utfordringer.

Hvorfor ikke nivåinndeling?

Et argument som ofte brukes mot nivåinndeling, er at elevene er for unge til å foreta valget selv, og at noen elever potensielt kan velge feil. Dette argumentet er noe svakt, all den tid man i 8. klasse både kan velge seg et fremmedspråk og valgfag. Det er for øvrig få som har tatt til orde for at elevene skal ta dette valget alene.

Eksempelvis er det fullt mulig å dele elever inn i nivå basert på for eksempel en kartleggingsprøve der lærerne kan finne ut omtrent hvilket nivå eleven befinner seg på. Dersom elevene får økt mestring i et fag, kan de bytte til et mer utfordrende nivå. Det er jo i bunn og grunn det nivåinndeling handler om; at man får de verktøyene og den hjelpen man trenger for å mestre pensum. Det innebærer både muligheten for enklere oppgaver og større utfordringer.

Et viktig poeng er også at en elev kan være på et lavere nivå i ett fag, og et høyt nivå i et annet fag. Dette er helt naturlig, all den tid det er sjelden at en elev presterer helt på toppen eller helt på bunn i alle fag. Nivåinndelingen trenger med andre ord ikke å bli så stigmatiserende som noen frykter.

Det som kan bli en utfordring med nivåinndeling, er når elever skal opp til eksamen. Per i dag er ikke eksamen delt inn etter nivå, fordi det ligger felles kompetansemål til grunn for vurderingen. En kan ende opp med at noen dermed ikke har den kunnskapen de trenger for å prestere godt på eksamen. Det er derfor viktig at man ved nivåinndeling sikrer elevene en god nok gjennomgang av pensumet som de kan møte på eksamen, slik at ikke differensieringen virker mot sin hensikt.

Medeleveeffekten

Motstanderne av nivåinndeling innvender at elevene også lærer av hverandre gjennom interaksjon i klassen. Altså at elever både kan lære bort til, og lære av, sine medelever. Det er forsket lite på denne effekten i Norge.

Et motargument mot innvendingen er at elevene i utgangspunktet skal lære av læreren, og ikke være avhengig av andre. Dessuten er det rimelig grunn til å tro at terskelen for å be om hjelp og stille spørsmål også senkes når man er på samme nivå som de andre elevene i gruppen. Slik sikrer man at det ikke bare er de som roper høyest som får hjelp, men også de som trenger det mest.

Bård Knutsen, universitetslektor i naturfag fagdidaktikk ved Program for lærerutdanning på NTNU, har gjort en studie med differensiering av elever på tiende trinn på en ungdomsskole, der elevene kom i gruppe med andre på samme faglige nivå som seg selv i matematikk. Hovedfokuset var de høyt presterende matematikkelevne.

Knutsen sier blant annet at problemet med grupperarbeid i norsk skole er at de «flinke» hjelper de svake, og at tanken er god, men at det fører til at mange flinke elever misliker gruppearbeid. Da ender det opp med at de flinke elevene gjør mesteparten av arbeidet selv, for å sikre et godt resultat. Slik slipper de svakeste å bidra i læringsprosessene, og de oppnår heller ikke læringsutbytte.

Konklusjonen hans er at utbyttet av gruppearbeid hverken er tilfredsstillende eller fungerer etter intensjonen. Studien viste at når lærerne ble tvunget til å tilpasse undervisningen til det faktiske nivået på elevene, så de hvor mye elevene faktisk slet med faget. Bård Knutsen refererer også til forsøk i Nederland og USA som viser at homogene, høyt presterende elevgrupper endrer fokus fra konkurranse til utvikling når de er i grupper med likesinnede.

Midlertidig eller permanent?

I dag ligger den største uenigheten i hvorvidt man skal kunne dele elevene etter nivå permanent, eksempelvis i ett skoleår av gangen. Dagens lovverk åpner, som nevnt, bare for å dele inn i nivå i kortere perioder.

Et problem med permanent nivåinndeling kan være at man blir «innelåst» på nivået man starter på, og at det kan bli vanskelig å komme seg videre til neste nivå. Noen vil antakelig havne i en situasjon der det er litt for lett på for eksempel nivå 2, men der nivå 3 blir akkurat litt for vanskelig. Da er det synd om man er låst til å være på et bestemt nivå gjennom et helt år.

Ungdommer utvikler seg også i svært ulikt tempo. Noen har mye utvikling på kort tid, mens andre trenger lang tid på å bli bare litt flinkere. Da kan det være uklokt å slå for hardt fast hvilket nivå elevene befinner seg på.

Ved å kun dele etter nivå som en midlertidig løsning, kan man følge den faglige progresjonen tettere, og det blir enklere å justere nivået opp og ned. Det vil antakelig være enklere, både for læreren og den enkelte elev, å se et utbytte av inndelingen på denne måten.

Veien videre i skolepolitikken

I februar 2024 kom [Regjeringens ekspertutvalg med en anbefaling](#) (Rapporten «Et jevnere utdanningsløp») om å dele elever inn i grupper basert på faglig nivå. Ekspertgruppens mandat var å komme med tiltak mot økte sosiale forskjeller i skolen. Forslaget er «økt bruk av midlertidig nivåinndeling i små grupper basert på faglig nivå hvor undervisningsopplegget blir tilrettelagt til elevenes nivå». Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun svarte den gang at dette allerede var en

mulighet. Det er i og for seg sant, men det høyresiden ønsker seg, og som utvalget foreslår, er å øke bruken av nivåinndeling.

Høyres Jan Tore Sanner er klar på at venstresiden må legge bort sin ideologiske motstand, og ta rådene til følge. Også Unge Høyre-leder Ola Svenneby mener at det er på høy tid med nivåinndelte grupper, blant annet fordi det kan være med på å løfte guttene.

Forskningen som er gjort på nivåinndeling, viser at det jevnt over har positive konsekvenser, både i Norge og utlandet. Særlig innen matematikkfaget har nivåinndelingen vært viktig. Når regjeringens eget utvalg også anbefaler dette, bør et naturlig neste steg være å følge forskningen og anbefalingene.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på odaoline@civita.no eller civita@civita.no

Kildeliste:

- Borgnovi, F., Ferrarra, A. Og Maghnouj, S. - *the gender gap in educational outcomes in Norway* (2018): https://www.researchgate.net/publication/328759687_The_gender_gap_in_educational_outcomes_in_Norway
- Ertesvåg, F. og Bugge, S. – *Regjeringens eksperter: Foreslår må elevgrupper etter nivå* (2024): <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/XbP6VW/regjeringens-eksperter-vil-ha-disse-tiltakene-for-mindre-forskjeller-blant-skoleelever>
- Karoliussen, R. M og Kristiansansen, M. U – *Loven sier det ikke er lov med nivådeling i skolen, men hva mener lærerne?* (2021): <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2770233/KaroliussenKristiansen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Leuven, E. & Rønning, M. (2014) Classroom grade composition and pupil achievement, *The Economic Journal* - <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/econj.12177>
- Mejlbo, K: *Ekspertutvalg: Anbefaler bruk av nivåinndeling* (2024): <https://www.utdanningsnytt.no/jan-tore-sanner-kari-nessa-nordtun-kvalitet-i-barnehagen/ekspertutvalg-anbefaler-okt-bruk-av-nivainndeling-i-skolen/390205>
- Molnes, G.: *Brenna: Forskningen viser at nivåinndeling gir økt ulikhet* (2023): <https://www.utdanningsnytt.no/arbeiderpartiet-enhetsskolen-fremskrittspartiet/brenna-forskningen-viser-at-nivadeling-gir-okt-ulikhet/369510>
- Ruud, M: *Forskerne mener nivåinndeling bør prøves ut* (2021): <https://www.utdanningsnytt.no/arbeiderpartiet-forskning-hoyre/forskere-mener-nivadeling-i-fag-bor-proves-ut/296288>
- Steenbergen-Hu, S., Makel, M. C., & Olszewski-Kubilius, P. (2016) - *What one hundred years of research says about the effects of ability grouping and acceleration on K–12 students’ academic achievement: Findings of two second-order meta-analyses*. *Review of Educational Research*, 86(4), 849–899. <https://doi.org/10.3102/0034654316675417>
- Tunstad, H.: *Mattesuksess med nivådelt undervisning* (2013): <https://www.forskning.no/ntnu-pedagogiske-fag-skole-og-utdanning/matte-suksess-med-nivadelt-undervisning/659996>
- Uri Gneezy, Muriel Niederle, Aldo Rustichini - *The Quarterly Journal of Economics* (2003) <https://doi.org/10.1162/00335530360698496>